

При такому стані в аграрному виробництві, коли виплата заробітної плати стає подією у житті колективу, коли понизився контроль за дисципліною праці, коли різко знизилась частка соціальної допомоги селянам та інші труднощі, існує реальна загроза поповнення групи пасивних виконавців, збільшення якої може відбуватися за рахунок активної частини працівників. За цією тенденцією необхідно постійно простежувати і створювати нові заходи по попередженню її розвитку, шляхом соціологічного обстеження, та його аналізу.

УДК: 331.01.3

РЕФОРМУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА ТА ВПЛИВ ЙОГО НА ПСИХОЛОГІЮ СЕЛЯНИНА

Г.С. КВАСНІКОВА – аспірант, Херсонський ДАУ

Сучасний стан аграрного сектору економіки України характеризується кризовою ситуацією: різкий спад виробництва на фоні зниження продуктивності праці, довготривалі затримки з оплатою праці, зниження і ослаблення мотивуючих факторів виробничої діяльності призводить не тільки до негативних економічних результатів господарювання, але й до падіння трудової активності працівників.

На момент сьогодні в Херсонській області завершився 1 етап реформування – роздержавлення колгоспів у колективні господарства і підходить до завершення у державному секторі. Здійснення реформування і приватизації сільського виробництва відбулося на фоні кризового стану в країні – руйнування економіки, спаду виробництва, розвалом налагоджених зв'язків, відставанням з проведенням реформ ринкового господарювання – усе це відбулося на рівні сільськогосподарських підприємств.

Зараз переважна більшість господарств опинилася у фінансовій скруті і стали по своїй суті – банкрутами. Процес реформування виявився передчасним і непередбаченим, він гальмувався на місцях районною та обласною адміністрацією і фактично проведення приватизації та реформування було черговою «компанією», швидше на папері, чим на справі – змінилася лише вивіска, а не сама суть.

У наших дослідженнях ми цікавилися питаннями відношення сільськогосподарських працівників до праці і змінами у психології селянина до праці в нових умовах – в умовах реформування та

приватизації, народження ринкових відносин. Нами було проведено анкетування у тридцяти господарствах Херсонської області, де було опитано 228 працівників села. Респонденти розглядалися по ознаками: полу, віку, освіти, професії та стажу.

Щоб виявити активність та готовність до нових ринкових умов респондентам було поставлено питання: «Чи бажаєте ви...?» 1) займатися фермерством; 2) займатися розвитком особистого підсобного господарства, 3) займатися сільськогосподарським бізнесом; 4) інше. Розподіл відповідей відбувся таким чином: на 1 варіант – 13,2%, на 2 – 76,6%, на 3 – 18,9% і на 4 10,9%. Це свідчить про те, що переважна більшість опитаних віддають перевагу справі розвитку особистого підсобного господарства. Відносно небагато бажаючих займатися сільськогосподарським бізнесом та фермерством – десь п'ята та десята частини відповідно до кількості респондентів.

Як продовження попереднього звучить наступне питання: «Чому Ви віддасте перевагу...?», варіанти відповідей: 1) «мати невеликий, але гарантований прибуток»; 2) «отримувати великий прибуток але йти на економічний ризик».

У відповідях виявилась єдність думки респондентів – на 1 варіант питання відповіла переважна більшість – 77,2% опитаних.

Відповідно за віком розподіл відповідей відбувся таким чином: молодша група (з 18 до 25 років) у порівнянні з більш старшими респондентами віддає перевагу в отримванні великого прибутку і здатності йти на ризик (39,1 проти 15,4% по групі анкетованих 46-55 років).

По професії більш ризикуючою виявилася група головних спеціалістів і керівників (35,9%), а найменш ризикуючими були службовці (6,2% від чисельності груп).

У зв'язку з економічними негараздами гостро змінилося матеріальне становище сільських робітників, що ми хотіли виявити аналогічним питанням, на який були запропоновані такі варіанти відповіді: 1) покращилось; 2) не змінилось; 3) погіршилось; 4) значно погіршилось. Найбільшу частку відповідей отримав 3 варіант (погіршилось) – 53,5%, значно погіршилося матеріальне становище у 14,5% респондентів і лише у 4,4% опитаних матеріальний стан покращився.

При розподілі відповідей по професії, як не дивно, найбільшу частку осіб, у яких матеріальне становище покращилось займає група робітників – 6,2% (серед груп професій), але також їх частка порівняно велика і серед тих, у кого матеріальний стан погіршився і значно погіршився – 55,1 і 22,4% відповідно від чисельності груп. На свій погіршений стан матеріального забезпечення скаржаться

також головні спеціалісти (керівники) – 47,2%. Особливо гостро відчула зміни у достатку група спеціалістів – 62,3%, у котрих матеріальне становище погіршилось, і у 9,8% – значно погіршилось.

Приватизація та реформування сільськогосподарських підприємств почалась з 1994 року, але активно вона була проведена лише у 1996 році, тому ще мало досвіду роботи у нових умовах, але нас цікавила думка сільських трудівників про те, як змінилась їх трудове навантаження після реорганізації господарства. На це питання було запропоновано чотири варіанти відповіді: 1) збільшилось; 2) зменшилось; 3) залишилось без змін; 4) важко відповісти.

Більшість опитаних зупинилось на 3 варіанті відповіді – 57,2%. Лише 14,9% респондентів вважають, що серед тих, у кого трудове навантаження збільшилось жінок більше, ніж чоловіків (15,7 проти 14,3% відповідно). Але чоловіки вважають, що навантаження зменшилось (8,8% у порівнянні з 6,9% у жінок).

Відбувся цікавий розподіл по професії: Значно більше тих, для кого навантаження збільшилось серед головних спеціалістів і керівників (25%) і найменше у робітників (4,2%) від чисельності професійних груп. Це можна пояснити тим, що саме цій групі виконавців доводиться більше працювати з питаннями реформування на селі. Робітники і спеціалісти вважають, що у нових умовах трудове навантаження зменшилось, і це вже тривожний сигнал неблагополуччя у мотиваційному механізмі серед цієї групи працівників.

У соціологічних дослідженнях нас цікавить погляд сільських трудівників про їх віру у зміни на селі на краще. Позитивну відповідь надали 54,4% опитаних і негативно відповіли 45,6%. Серед осіб оптимістично налаштованих більше жінок (60,7%) у порівнянні з чоловіками. Оптимістів більше серед службовців (75%) і спеціалістів (67,2%), а робітників лише 39,8% відносно професійних груп. У розподілі за віком з надією у майбутнє дивляться найбільш молоді сільські респонденти – 85,7%, а серед старших працівників (понад 46 років) оптимістів удвічі менше (40%).

«Від кого залежать зміни на краще?», на вибір були запропоновані наступні варіанти відповіді: 1) від політики держави, 2) обласного (районного) керівництва; 3) роботи колективу; 4) місцевого керівництва; 5) вашої особистої роботи; 6) інше.

Більшість опитаних відповіли на 1 варіант відповіді – 45,9% і найменше на 5 – 4,6. Достатньо великий відсоток респондентів вважають, що зміни на краще залежать від роботи свого колективу (23%), тобто опитані бачать, що зміни залежать від держави та від діяльності свого колективу, і лише в останню чергу від себе особисто.

У зв'язку з підготовкою та впровадженням земельного паювання нас цікавило питання «Як Ви плануєте розпорядитися своїм земельним паєм?». Респонденти виявили дуже низьку активність, відповідаючи на це питання – лише 45,2% від загальної кількості опитаних, що пояснюється слабкою обізнаністю у цієї справі. На це питання були запропоновані наступні варіанти відповіді: 1) вкласти у своє підприємство; 2) здати в оренду своєму господарству; 3) здати оренду іншому підприємству; 4) здати в оренду приватній особі, яка проживає у Вашому населеному пункті; 5) здати у заставу; 6) подарувати; 7) обміняти; 8) організувати фермерське (селянське) господарство; 9) збільшити розмір особистого підсобного господарства; 11) інше.

Найбільшу частку відповідей отримав 1 варіант відповіді (вкласти у своє підприємство) – 48,5% і 2 варіант відповіді (здати в оренду своєму підприємству) – 21,4%, тобто сільські працівники віддають перевагу розвитку свого підприємства і бажають вкласти свої земельні паї у своє підприємство, або здати йому в оренду.

У підсумку можна зробити висновок, що в цілому працівники аграрного виробництва поки що обережно ставляться до нововведень та змін в економіці галузі, не бажають ризикувати, займаючись приватним бізнесом, а віддають перевагу праці у своєму колективі – суспільному виробництву.

Матеріальний стан усіх виконавців, на їх особистий погляд, різко погіршився.

Реформування виробництва, яке відбулося у сільськогосподарському виробництві не дало відчутної зміни у трудовому навантаженні, за винятком керівного складу працівників. Вихід з становища, що склався в галузі і в їх господарстві працівники вбачають, від зміни політики держави та ефективній діяльності свого особистого підприємства.

Земельне паювання поки що є малознайомим питанням для сільських працівників. Свої земельні паї більшість респондентів вважають за доцільне вкладати у своє підприємство.

Таким чином реформування сільськогосподарського виробництва поки що не викликало змін мотиваційного механізму; розширення приватного сектору, а звідси – підприємництва, селянин віддає перевагу праці старими засобами і не поспішає назустріч ринковим змінам. Мотивація праці на сучасному етапі втрачає свої позиції і її дія по всіх структурах (механізмах) гальмується загальним станом економіки. Людина праці втрачає віру у майбутнє, а це дуже тривожна ситуація у мотивації праці – якщо загубимо людину, то втратимо і майбутнє.